

УДК 338.43:664.121

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ РИНКУ ЦУКРУ В КРАЇНАХ ЄС — ЯК ВИКЛИК ЦУКРОВИРОБНИКАМ УКРАЇНИ

БОНДАР В.С. —

кандидат економічних наук, завідувач
лабораторією досліджень з економіки,
маркетингу і планування Інституту
біоенергетичних культур і цукрових
буряків НААН України

Вступ. На світовому ринку цукру відбуваються суттєві зміни. Значний дефіцит продукту, який оцінювався в 2015/16 і 2016/17 МР відповідно — 5,4 і — 6,5 млн. т, різко змінився на його профіцит.

За оцінками компанії Green Pool в сезоні 2017/18 МР надлишок цукру в світі становитиме + 9,8 млн. т, а світове виробництво очікується на рівні 193,05 млн. т, за оцінками МСГ США — до 185 млн. т, споживання — до 174 млн. тонн, ISO надлишок цукру + 5 млн. т, а в сезоні 2018–2019 рр + 3,0 млн. т. Змінюється й цінова кон'юнктура. Якщо, на початку 2010 р. і до середини 2012 р. ціна білого цукру на Лондонській біржі становила 617–772 \$/т, то в кінці 2015 р. впала до 221 \$/т, на початку 2017 р. піднялась до 507 \$/т, а далі знову впала до 330 \$/т.

Якщо у зниженні рівня виробництва цукру в 2015/16 і 2016/17 МР основну роль відіграли посушливі погодні умови в основних країнах — виробниках Бразилії, Індії, Китаї, Таїланді, Австралії і країнах ЄС, то в маркетинговий сезон 2017/18 років крім сприятливих погодних умов практично для всіх країн — виробників цукру, додається ще один досить значущий фактор — лібералізація ринку цукру в країнах ЄС з 1 жовтня 2017 року. Саме з цієї дати в країнах ЄС почав функціонувати вільний ринок цукру, який відмінив усі державні регуляторні механізми, що впливали на виробництво і реалізацію цукру: квоти, мінімальні ціни, пільги для виробників цукрових буряків, митні (за деякими виключеннями) та інші обмеження, що посилює конкуренцію за ринки збуту цукру, розширює можливості для високоефективних виробників щодо впровадження досягнень науково-технічного прогресу — нових сортів і технологій, підвищення якості продукції, диверсифікації виробництва та інших новацій з метою досягнення успіхів на вільному ринку.

Мета дослідження. На основі аналізу тенденцій світового ринку цукру в цілому, і функціонування вільного ринку цукру в країнах ЄС, зокрема, обґрунтувати основні позиції щодо удосконалення ринкових механізмів у бурякоцукровому виробництві України та заходи щодо підтримки українських виробників цукру в справі нарощування виробництва і успішного ви-

ходу на світові ринки.

Методи дослідження. Системного аналізу, рядів динаміки, індексної оцінки динаміки цін, експертної оцінки і прогнозування, комп'ютерної обробки і аналізу статистичної інформації.

Результати дослідження. Аналіз рядів динаміки виробництва і споживання цукру за цілий ряд маркетингових років, а також індексів споживчих цін (як відношення до середньої ціни за 2002–2004 рр., прийнятої за базу 100), свідчить про значні коливання обсягів виробництва від 131,5 млн. т в 2000/01 МР до 190 млн. т в 2017/18 МР, споживання — відповідно від 134 млн. т до 178 млн. т (див. рис. 1).

На графіку 1 чітко просліджується тенденція більш сталого рівня споживання цукру і значних відхилень в обсягах виробництва, що суттєво вплинуло на індекси споживчих цін, які відслідковує продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO) — рис. 2.

Характерним на графіку 2 є величина індексу ціни за 2011 рік, яка дорівнює 368,9 і є вищою за базисну у 3,7 рази.

Значний приріст обсягів виробництва цукру у 2017/18 МР може викликати подальше зниження індексу (за прогнозами експертів у 1,74 рази).

Ціноутворення на світовому ринку цукру досить складне і не є прямолінійним. На ціну цукру в значній мірі впливає також ціна на нафту, яка в останні роки знижувалась, а зараз зростає. З цієї причини Бразилія, яка тимчасово зменшила виробництво біоетанолу з пульпи цукрової тростини, а зараз знову його нарощує, що вже проявилось на збільшенні рівня ціни на цукор в кінці 2016 — на початку 2017 року, чим і скористалась Україна для нарощування власного експорту. Впливає на рівень ціни також факт підвищення процентної ставки ФРС США,

що приводить до виходу крупних фондів з цукрового ринку та факторів маркетингового порядку, в т.ч. спекуляцій на ринку.

Безпосередньо на ринок цукру України менше впливають далекі конкуренти, які реалізують цукор-сирець з тростини, ніж конкурент — сусід — бурякоцукрові країни ЄС, у яких виробництво і поставки цукру на ринок тривалий час жорстко контролювались державами через системи квот, мінімальні ціни, митні платежі, дотації виробникам та інші заходи. Навіть за цих умов Німеччина й Франція так розвинули своє цукробурякове виробництво, що стали серйозними конкурентами на світовому ринку для країн — виробників цукру з тростини. Під тиском світової спільноти в 2006 році в ЄС була впроваджена реформа цукрового ринку, направлена на зниження Європейських квот виробництва цукру на 6 млн. т з поступовим зниженням мінімальної ціни на цукор на 36% — до 404,4 Євро/т. Внаслідок її здійснення багато цукрових заводів в Європі були закриті, виробництво сконцентровано в більш сприятливих районах, натомість цілий ряд країн взагалі призупинили виробництво, або значно його скоротили. Зросло обсяги імпорту цукру в ЄС до 3 млн. тонн. ЄС стала перед проблемою нового різкого реформування цукрового ринку, і з 1 жовтня 2017 року об'явила ринок цукру відкритим. Вже 30 вересня 2017 року повністю скасовано систему квот на цукор, анульовано гарантовані ціни, систему доплат для фермерів, удосконалено експортні обмеження.

Символічно, що вже в рік переходу до вільного ринку країни ЄС скоротили імпорту цукру на 49% у порівнянні з 2016/17 МР, а експорт збільшили на 100% — до 2,8 млн. тонн. У 2017/18 МР за попередніми даними в ЄС буде вироблено 128 млн. т коренеплодів і 20,1 млн. т цукру, а з пе-

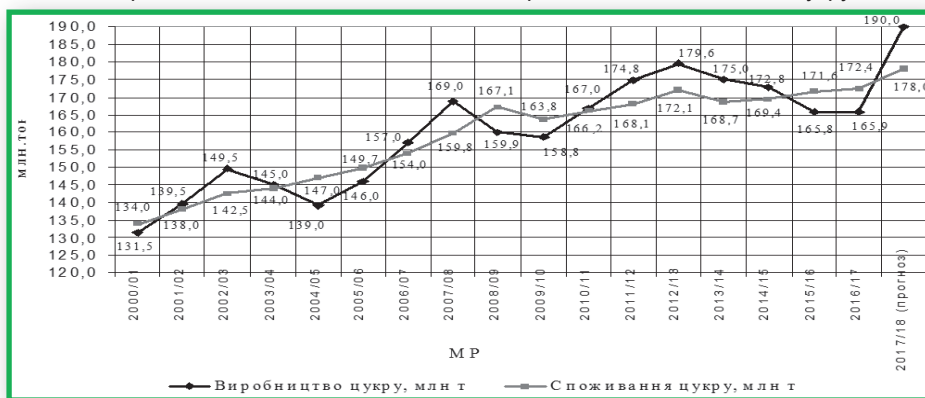

Рис. 1 Динаміки виробництва і споживання цукру в світі в період з 2000/01 МР до 2017/18 МР

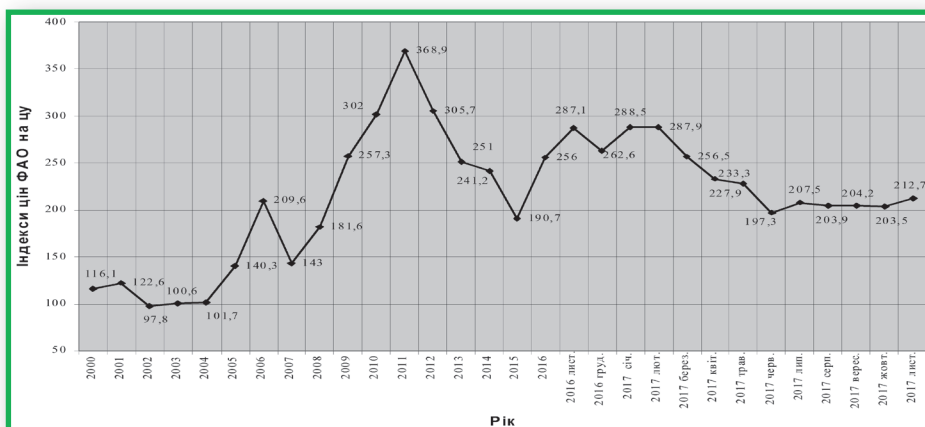

Рис. 2 Індекс цін ФАО на цукор за період 200–2017 рр.

рехідними запасами цей показник дорівнюватиме 22,9 млн. т при внутрішньому споживанні 19,1 млн. т; на зовнішні ринки поступить 3,8 млн. т цукру. Вже йде активний пошук об'єктів збуту цукру і Україна знаходиться в числі таких об'єктів, тим більше, що цукор ЄС дешевший. Середній урожай коренеплодів у країнах ЄС в 2017 році очікується на рівні 73,8 т/га, в Україні — 46,3 т/га. Ціна українського цукру на кінець 2017 року становила 422 \$/т, світова ціна — 369 \$/т.

В конкурентну боротьбу вступила й Україна, яка за останні роки дещо стабілізувала своє бурякоцукрове виробництво, здійснює його поступову реконструкцію, нарощує експортний потенціал. Однак, поки-що відстає від процесів, що відбуваються в сфері Європейського цукровиробництва. Перш за все, за рівнем урожайності цукрових буряків, за якістю продукції, її собівартості і ціною. Тому Україні вкрай необхідно гармонізувати власне виробництво цукру відповідно до Європейських норм, а саме:

— переоснастити цукрові заводи відповідно до Європейських стандартів і вимог;

— виділити на реконструкцію і модернізацію цукрового виробництва відповідні ресурси, застосувати пільгове кредитування та залучити приватних інвесторів;

— підняти якість і номенклатуру цукрів, призначених для споживання, які б відповідали Європейським стандартам;

— диверсифікувати бурякоцукрову галузь на виробництві не тільки цукру, а й біоетанолу, біогазу та іншої продукції;

— перевести цукрові заводи на альтернативні види палива, що значно знизить собівартість українського цукру;

— перейти на елементи вільного ринку цукру за прикладом країн ЄС — ліквідувати квоти і мінімальні ціни, удосконалити з даних проблем українське законодавство;

— всебічно сприяти виробникам і підтримувати їх в справі пошуку ринків збуту цукру і нарощування обсягів його експорту.

Важливо застерегти від механічного копіювання європейських реформ. Вільний цукровий ринок не означає свавіль-

ний, анархічний. Відмова держави від традиційних регуляторів ще не означає наявності будь-яких регуляторів взагалі. З введенням в ЄС вільного ринку посилюється увага до економіко-правових відносин між учасниками ринку в середині країни, а також із зарубіжними партнерами. Важливішими правовими документами стають договори, їх зміст і обов'язковість виконання. Передбачається ряд запобіжників на випадок кризових явищ.

Україна має непогані перспективи для більш успішної діяльності на світово-

му ринку. Ряд цукрових заводів вже відповідає Європейським аналогам і виробляє цукор високих категорій за конкурентними цінами, є також багато виробників сировини, які одержують по 60 і більше т/га коренеплодів. За такого рівня урожайності собівартість вироблено цукру може досягати 210–220 \$/т, і він буде повністю конкурентоспроможним на світовому ринку.

Висновки:

1. На світовому ринку цукру в 2017/18 МР відбулися різкі зміни — дефіцит цукру, що був у попередні роки, змінився на його значний профіцит, знизилась світова ціна, загострилась конкуренція за ринки збуту;

2. Суттєвим додатковим фактором загострення конкуренції виступила лібералізація цукрового ринку в країнах ЄС з 1 жовтня 2017 р, яка відмінила квоти, мінімальні ціни, пільги виробникам та інші державні регулятори. Країни ЄС наростили свій експортний потенціал, який впливатиме на ринок України;

3. Цукровиробники України мають вжити кардинальних заходів щодо реформування внутрішнього ринку цукру на зразок Європейських країн — реструктуризувати і модернізувати цукрові заводи, підняти якість продукції, знизити виробничі витрати, удосконалити законодавство у напрямку переходу до вільного ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бондар В. С., Фурса А. В. та ін. Загострення конкуренції на ринку цукру // Цукрові буряки — № 4. — 2017. С. 6–8.
2. Рынок тропических товаров 16 октября — 8 декабря 2017. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://bullion.ru/reports/otkritie/week/Tropics.pdf>
3. Индекс продовольственных цен ФАО. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/ru/>
4. Баланс попиту і пропозиції цукру в Україні (уточнений станом на 01.10.2017 р.). [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://sugarua.com/ua/main/lists/4268>

АНОТАЦІЯ

УДК 339.137.2:338.439.5.664.117

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ РИНКУ ЦУКРУ В КРАЇНАХ ЄС — ЯК ВИКЛИК ЦУКРОВИРОБНИКАМ УКРАЇНИ

Бондар В. С. — кандидат економічних наук, завідувач лабораторією досліджень з економіки, маркетингу та планування Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України, вул. Клінічна, 25, м. Київ, 03110, Україна

Мета. На основі аналізу основних тенденцій світового ринку цукру і введення вільного ринку в країнах ЄС обґрунтувати основні позиції щодо удосконалення ринкових механізмів у цукровиробництві України й розширення присутності на світовому ринку.

Методи. Системного аналізу, рядів динаміки, індексної оцінки динаміки цін, експертних оцінок і прогнозування явищ, комп'ютерної обробки і аналізу інформації.

Результати. В сезоні 2017/18 МР на світовому ринку цукру очікується надлишок цукру за різними оцінками від 6,0 до 12,0 млн. тонн, що вже вплинуло на рівень світових цін, які впали від 617–772 \$/т в 2010–2011 рр. до 220 \$/т на початку 2017 р., в серпні — піднялись до 507 \$/т, а в кінці року знизилась до 330 \$/т, що значно загострило конкуренцію за ринки збуту цукру.

Додатковим джерелом загострення конкуренції стало введення з 1 жовтня 2017 р. в країнах ЄС вільного ринку цукру.

Це створює сильну конкуренцію для України, яка має перейняти досвід ЄС і гармонізувати власне виробництво за Європейськими нормативами — переоснастити цукрові заводи, підняти якість і розширити номенклатуру цукрів, диверсифікувати галузь, перевести цукрові заводи на альтернативні види палива, удосконалити законодавство в напрямку переходу до вільного ринку.

Висновки. Значний профіцит цукру в 2017/18 МР і перехід країн ЄС до вільного цукрового ринку спонукають Україну до модернізації власної цукрової галузі, нарощування виробництва і підвищення якості продукції, зменшення її собівартості та розширення асортименту, удосконалення законодавства у напрямку переходу до вільного ринку.

Ключові слова: світовий ринок цукру, індекс цін, загострення конкуренції, реформа галузі в ЄС, реструктуризація виробництва.

АННОТАЦІЯ

УДК 338.43:664.121

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ РИНКА САХАРОЙ СВЕКЛЫ В СТРАНАХ ЕС — КАК ВЫЗОВ САХАРОПРОИЗВОДИТЕЛЯМ УКРАИНЫ

Бондар В. С. — кандидат экономических наук, заведующий лабораторией исследований по экономике, маркетингу и планированию Институт биологических культур и сахарной свеклы НААН Украины, ул. Клиническая, 25, г. Киев, 03110, Украина

Цель. На основе анализа глобальных тенденций мирового рынка сахара и введение сво-

бодного ринка в країнах ЄС обосновати основні позиції відносно-тально удосконалення ринкових механізмів в цукропродуцтві України і розширення її присутності на світовому ринку.

Методи. Системного аналізу, рядов динаміки, індексної оцінки динаміки цін, експертних оцінок і прогнозування явищ, комп'ютерної обробки і аналізу інформації.

Результати. В сезоні 2017/18 МГ на світовому ринку цукру очікується надлишок цукру по різних оцінках від 6,0 до 12,0 млн. тонн, що вже впливало на рівень світових цін, які знизились з 617–772 \$/т в 2010–2011 гг. до 220 \$/т в початку 2017 г., в серпні — піднялись до 507 \$/т, а в кінці року знизились до 330 \$/т, що суттєво обострило конкуренцію на ринку збуту цукру.

Додатковим джерелом обострення конкуренції стало введення з 1 жовтня 2017 в країнах ЄС вільного цукрового ринку.

Це створює сильну конкуренцію Україні, яка повинна переняти досвід ЄС і гармонізувати своє виробництво в відповідності з європейськими нормативами — переобладнати цукрові заводи, підвищити якість і розширити асортимент цукру, диверсифікувати галузь, перевести цукрові заводи на альтернативні види палива, удосконалити законодавство в напрямленні переходу до вільного ринку.

Висновки. Значительний профіцит цукру в 2017/18 МГ і перехід країн ЄС до вільного цукрового ринку змушують Україну до необхідності модернізації власної цукрової галузі, нарощування виробництва і підвищення якості продукції, зниження її собівартості і розширення асортименту, удосконалення законодавства в напрямленні переходу до вільного ринку.

Ключові слова: світовий ринок цукру, індекс цін, обострення конкуренції, реформування галузі в ЄС, реструктуризація виробництва.

ABSTRACT

UDC338.43:664.121

Liberalization of the EU sugar beet market as a challenge to sugar producers in Ukraine

Bondar, V. S., Candidate of Science in Economics, head of the Laboratory for Economics, Marketing and Planning
Institute of Bioenergy Crops and Sugar Beet NAAS of Ukraine,
25Clinichna Str., Kyiv, 03141, Ukraine

Purpose. Based on the analysis of the main trends in the world sugar market and the introduction of a free market in the EU countries, substantiate the main positions regarding the improvement of market mechanisms in Ukrainian sugar production and expansion into the world market.

Methods. System analysis, series of dynamics, index evaluation of price dynamics, expert estimates and forecasting, computer processing and analysis of information.

Results. In the 2017/18 marketing year, a significant surplus of sugar is expected in the world sugar market with the estimates varying from 6.0 to 12.0 million tons. This surplus has already affected the level of world prices, which decreased from \$617–772 per ton (in 2010–2011) to \$220 per ton (in early 2017), then in August rose to \$507/ton, and at the end of the year decreased to \$330/ton, significantly aggravating the competition for sugar markets. Introduction of the EU free sugar market since October 1, 2017, became an additional factor of aggravation. In 2017/18 marketing year, EU countries will be able to export about 3 million tons of sugar. This will allow a strong competition for Ukraine, especially as the quantitative and qualitative indicators of sugar products of Ukrainian producers are much inferior to the European ones. Ukraine must learn the experience of the EU and regulate its own production in accordance with European standards i.e. to reequip sugar plants, improve quality and diversify sugar products, diversify the industry, switch sugar factories to alternative fuels, and improve legislation in the line of transition to a free market.

Conclusions. The significant surplus of sugar occurred in 2017/18 marketing year and the transition of the EU countries to a free sugar market urge Ukraine to modernize its own sugar industry, increase production and improve product quality, reduce production costs and to diversification of production, improvement of the relevant legislation in the line of transition to free market.

Keywords: world sugar market, price index, aggravation of competition, industry reform in the EU, production restructuring.

УДК 633.63.631.52

ГЕНЕТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ СХОЖОСТІ НАСІННЯ ЗАКРІПЛЮВАЧІВ СТЕРИЛЬНОСТІ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ

КОРНЄЄВА М.О. —

кандидат біологічних наук, зав. сектором селекції компонентів цукрових буряків Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків,

ВАКУЛЕНКО П.І. -

кандидат с.-г. наук, старший науковий співробітник Верхняцької дослідно-селекційної станції

АНДРЕЄВА Л.С. -

зав. лабораторією селекції цукрових буряків Верхняцької дослідно-селекційної станції

лена генотипом, складовими генотипової варіації якої є адитивні та неадитивні ефекти генів [4]. Якщо у сортовій селекції схожість насіння підвищують внаслідок тривалих індивідуальних та індивідуально-родинних доборів кращих рослин в гетерогенних популяціях, то при створенні гібридів на основі цитоплазматич-

ної чоловічої стерильності її рівень залежить від правильного підбору батьківських пар: материнського компонента і багатонасінного запилювача. Раніше проведене вітчизняними вченими вивчення успадкування кількісних ознак показало, що у гібридів F1 спостерігається, як правило, проміжна, порівняно з батьківськими

Таблиця 1.

Походження ліній — закріплювачів стерильності і їх середні показники за масою коренеплоду і цукристістю (ВДСС, 2013–2015 рр.).

№ п/п	Походження ЗС О типу	Шифр ЗС О типу	Середня вага коренеплоду, г	Середній вміст цукру, %
1	ВП 29 (Веселий Поділ, ВПДСС)	От1	400	18,0
2	Льговська 52 (Льгов, ЛДСС)	От2	334	17,9
3	Бц.одн. 45 (Біла Церква, БЦДСС)	От3	392	17,3
4	ВО 635/73 (Верхнячка, ВДСС)	От4	187	14,8
5	ВО 8524 (Верхнячка, ВДСС)	От5	290	16,0
6	Ум От 9 (Умань, УДСС)	От6	338	17,4

Вступ. Конкурентоспроможність ЧС гібридів цукрових буряків на сучасному ринку включає не лише високу продуктивність, але і добрі посівні якості насіння. Ці показники залежать від батьківських форм, їх взаємодії та умов, у яких проявляється конкретний генотип [1, 2].

Закріплювачі стерильності — це матеріали лінійного походження, які, крім здатності відтворювати стерильність у материнського компонента, через заміщення генотипу стерильної форми передають їй цінні ознаки [3]. Схожість насіння як кількісна ознака значною мірою обумов-